

Interview



Vraagteken

Veel gepensioneerden gaan betrekkelijk welvarend hun oude dag in. "Als het uitkomt, besteden ze hun geld aan allerlei vrolijke vormen van consumptie, de kinderen en een flinke dosis Zwitserlevengevoel. Maar zodra hun laatste dure jaar aanbreekt en zij verzorging of verpleging nodig hebben, houden ze de hand op bij de overheid. Dan doen ze een beroep op de solidariteit van de generaties die na ons komen." Nadrukkelijk: "Daar mag je op zijn minst een groot vraagteken bij zetten."

Alexander Rinnooy Kan: ‘Sommige ouderen worden slapend rijk’

SER-voorzitter Alexander Rinnooy Kan plaatst vraagtekens bij het Zwitserlevengevoel. “Het is niet eerlijk dat ouderen met geld hun hand ophouden als ze verzorging nodig hebben.”

Door Willem Wansink. Foto: Amke

Of hij weleens in een ziekenhuisbed heeft gelegen? Alexander Rinnooy Kan: “Oh ja, nogal vaak zelfs. Heel vervelend.” Als 27-jarige had hij een goedaardige tumor in zijn wervelkolom. “Geopereerd. Lang in het ziekenhuis. Revalidatie.” Zachtere stem. “Naar.” Er valt een stilte. “Iedereen heeft zo zijn *annus horribilis*. Mijn moeder overleed in hetzelfde jaar.” Hij zucht. “1976 was een heel slecht jaar. Alles ging mis.” En dan: “*So it goes*.” Wat hij daarvan heeft geleerd? “De kwetsbaarheid van lichaam en gezondheid is het minste dat je eraan overhoudt. En dankbaarheid dat je veel bespaard blijft. Als je het niet zelf meemaakt, zie je het om je heen. Ja, het is altijd ergens goed voor.” Tijdens zijn afscheidstoernee van de ING, in 2006, kort voor hij voorzitter van de Sociaal-Economische Raad werd, opende Alexander Rinnooy Kan in het Indiase Bangalore een hockeywedstrijd. “Ik speelde met spekgladde zolen op een spiegelglad veld.” Hij viel en kwam zo hard terecht dat hij een heup en een schouder brak. “Dan moet je je best doen, hoor.”

Meer zelfspot: “Ik voelde me als in een tekenfilm van Donald Duck. Je glijdt uit, zweeft een seconde boven de grond en stort als een baksteen omlaag

tot er zo’n uitgesneden figuur in een diepe kloof achterblijft. Zo kwam ik neer. Een vreselijke klap.” Krukken, weer leren lopen, maar zijn humor en optimisme raakte hij niet kwijt. “Het gaat allemaal weer over.” Realistisch: “Permanente schade hoort bij het leven.”

Emotioneel onderwerp

De Sociaal-Economische Raad heeft enkele baanbrekende rapporten over de zorgsector gepubliceerd. Een daarvan liep vooruit op het zorgstelsel dat in 2006 werd ingevoerd door VVD-minister Hans Hoogervorst. Rinnooy Kan zette deze lijn voort met een advies over de toekomst van de langdurige zorg (AWBZ), dat in 2008 verscheen. Op verzoek van demissionair minister Edith Schippers (VWS) doet de SER nu onderzoek naar de houdbaarheid, betaalbaarheid en solidariteit in de zorg.

Rinnooy Kan: “Er zijn drie grote financiële beslissingen die je in de loop van je leven neemt. Je huis, je zorg en je pensioen. Elke beslissing kent zijn eigen regime met hier en daar krachtige fiscale prikkels. Raar dat we ons zo weinig gelegen hebben laten liggen aan mogelijke dwars- ➔

‘Er zijn grenzen aan het recht op zorg’

Goede cijfers

Alexander Hendrik George Rinnooy Kan wordt op 5 oktober 1949 te Scheveningen geboren. Hij bezoekt het Eerste Vrijzinnig Christelijk Lyceum in Den Haag. “Ik had heel goede cijfers. Dat maakte me aanvankelijk niet populair.” Rinnooy Kan studeert wiskunde en econometrie. Hij werkt aan de Universiteit Delft en de Erasmus Universiteit Rotterdam. In 1986 wordt hij er rector magnificus, vijf jaar later voorzitter van werkgeversorganisatie VNO-NCW en in 1996 bestuurslid van bank/verzekeraar ING. In 2006 volgt hij Herman Wijffels op als voorzitter van de Sociaal-Economische Raad. Rinnooy Kan is voorzitter Raad van Toezicht AMC. Per 1 september vertrekt hij bij de SER. Hij wordt universiteitshoogleraar aan de UvA en voorzitter van de raad van commissarissen bij de Nederlandsche Bank.



verbanden tussen die drie grote beslissingen.” Voor de goede verstaander: “Het is op zijn minst aantrekkelijk om de belastingaftrek voor deze drie besluiten in samenhang te bezien.” Punt. Steunt hij partijgenoot Roger van Boxtel (D66), bestuursvoorzitter bij zorgverzekeraar Menzis, die zicht uitspreekt voor zorgsparen? “Zorgsparen is een emotioneel onderwerp. In de Verenigde Staten leveren mensen alles in dat ze hebben als ze hun eigen oudedagsvoorziening niet meer kunnen betalen. Ook het eigen huis. In ruil voor de waarde van hun huis garandeert een zorgverlener een vorm van begeleiding. Tot aan het overlijden toe, los van de vraag waar en hoe deze zorg wordt verleend.”

Uiteraard is het Amerikaanse *Die broke-model* weinig aantrekkelijk voor de van-de-wieg-tot-het-graf verzorgde Nederlanders. Rinnooy Kan: “Maar het blijft vreemd om te accepteren dat een hele generatie ouderen er door een speling van het lot beter voorstaat dan anderen. Zij zijn slapend rijk geworden door stijgende huizenprijzen. En ze hebben het zo kunnen regelen dat ze de opbrengst van de eigen woning belastingvrij in hun eigen zak steken.”

De *extended family* is zijn voorbeeld. Helaas bestaat die in het geürbaniseerde en geseclariseerde Nederland amper, anders dan op het Italiaanse of Poolse platteland waar het hele gezin meehelpt als opa of oma moet worden verzorgd. “Wie zijn wij om daarop neer te kijken? Het omgekeerde gebeurt nu al. Als een Chinees hoort hoe wij met onze ouderen omgaan, haalt hij zijn neus daarvoor op. Want wat de *extended family* niet opknapt, is in Chinese ogen culturele barbarij.” Het is lunchtijd; hij eet een bruin broodje en

drinkt een kop thee. Terloops merkt hij op dat het idee om mensen meer eigen betalingen te laten verrichten buitengewoon gevoelig ligt. “Paul Schnabel, directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau, heeft eerder dit soort gedachten geopperd. Gevolg? Hij kreeg de wind enorm van voren en werd voor het eerst van zijn leven via e-mail bedreigd. Daar schrik ik van.”

Nederlandse naam

Alexander Rinnooy Kan kwam ter wereld ‘op’ Scheveningen, zoals dat in Haagse kringen heet, in een bovenhuis aan de Nieuwe Parklaan 161. Vlakbij het strand, schuin tegenover wat nu het Fortis Circustheater is. “Mooie buurt. Ik heb de pier nog zien bouwen.” Gekscherend: “Dan ben je oud.” Zijn vader was ambtenaar op het ministerie van Financiën. Hij begon in 1935 met honderd gulden per maand, eindigde als plaatsvervangend thesaurier-generaal en volgde oud-minister Piet Liefstinck op, ‘die van het tientje’, als Executive Director bij de Wereldbank in Washington. Zijn achternaam, legt Rinnooy Kan uit, is een samentrekking. “Mijn grootmoeder is twee keer getrouwd, eerst met een meneer Kan, verre familie van de cabaretier Wim Kan. Hij overleed jong, waarna ze hertrouwde met meneer Rinnooy.” Zijn vader is uit het eerste huwelijk, hij nam de naam Rinnooy erbij toen die dreigde te verdwijnen. “Ingewikkelde naam voor buitenlanders. Ze denken dat er een ‘h’ achter de ‘k’ moet staan, omdat het oosters lijkt. Dat is niet zo. Het is een keurige Nederlandse naam.”

Hij is vernoemd naar zijn echte grootvader, Alexander Kan, die voor een bank werkte. “Mijn grootmoeder en hij kenden elkaar uit diamantwerkerskringen in Amsterdam. Daar ontstond de eerste Nederlandse vakbond. Mijn oma had wortels in de SDAP. Ze heeft vakbondsleider Henri Polak en socialistenvoorman Pieter Jelles Troelstra goed gekend. Ze heeft me ooit verteld dat zij bij Troelstra op schoot heeft gezeten, al weet ik niet of dat tot aanbeveling strekt.”

Zijn grootouders onttrokken zich aan hun joodse milieu. Ze mochten niet met elkaar trouwen, omdat ze uit verschillende joodse groeperingen kwamen. “Zij hebben zich in één keer samen losgemaakt en zijn nooit meer teruggekeerd naar hun wortels.” Ze werden praktiserend remonstrants, de vrijzinnig protestantse richting. “Mijn vader voelde zich daartoe zeer aangetrokken. Mijn moeder kwam uit Engeland, zij heeft zich erbij aangesloten.”

Soms even

Zelf is hij ‘bij vlagen’ gelovig. In 2010 mocht hij in de Amsterdamsche Singelkerk de *Preek van de leek* houden. Hij haalt een boek aan van theoloog Huub Oosterhuis; *Zien, soms even*. Rinnooy Kan: “Dat is het zo’n beetje. Meer ook niet. Heb je als mens een metafysisch houvast nodig? Misschien wel. Voegt het iets toe? Nou ja, soms even.”

Alexander Rinnooy Kan, verpersoonlijking van het Nederlandse poldermodel, bekent dat zijn beide grootmoeders, ‘bijzonder krachtige vrouwen’, een stempel op zijn leven hebben gedrukt. “Ze hadden moed en een sterke morele intuïtie. Sociale rechtvaardigheid was voor hen een drijfveer.”

Zijn Engelse grootmoeder, van huis uit Anglicaans, had haar wortels in de Labourparty, de Britse socialistische partij. “Ze was een van de eerste leden, toen het niet zo normaal was dat vrouwen actief waren in de politiek.” Ze werd burgemeester van een Londense *borough* (deelgemeente). “Ik herinner me haar met zo’n keten en een cape om, een *gown*.” Zij werd honderd en overleed op de dag dat zijn jongste dochter ter wereld kwam: 18 augustus 1988. “Mooie symboliek.”

Laatste redmiddel

Wat het verschil in benadering is tussen de Britse en de Nederlandse zorg? “In de Angelsaksische culturen wordt solidariteit gezien als laatste redmiddel. Je schiet tekort als je er een beroep op moet doen. Dat is een wezenlijk ander perspectief op het leven.” Ook Nederlandse politici dringen

‘Achter de schermen trekken artsen al lang hun grenzen’

aan op zelfmanagement en eigen verantwoordelijkheid van de burger voor de eigen gezondheid. “Daar kan niemand bezwaar tegen maken. Maar er zijn situaties waarin je in redelijkheid niet van mensen kunt verlangen dat ze die extra inspanning leveren. En dan laat je ze niet in de steek.” Blijft de solidariteitsgedachte overeind als basis van het Nederlandse zorgstelsel? “Uit onderzoek blijkt steeds dat dit sentiment Nederlanders sterk bindt. Dwars door het politieke spectrum heen, van SP tot en met PVV, leeft de gedachte dat we een substantiële verschuldigdheid hebben tegenover de zwakke medeburgers die buiten hun schuld om een beroep op ons moeten doen. Dat gevoel is niet weg.”

Onverantwoord

“Er zijn grenzen aan het recht op zorg; de hoeveelheid medische zorg is beperkt en wordt al gerantsoeneerd. Alleen bij iemand die extreem rijk is, kan elke medische vraag worden gehonoreerd. Maar de gewone sterveling die boven de tachtig is, lukt het niet een levertransplantatie te krijgen. Als samenleving vinden we het onverantwoord in termen van wat het opbrengt aan additioneel levensgeluk, kosten en collectieve inspanning. En achter de schermen trekken de artsen al lang hun grenzen.” Rinnooy Kan, de man van het midden: “Gezondheidszorg is mede een publieke verantwoordelijkheid. Maar binnen twee tot vijf jaar zijn de grenzen royaal in zicht van wat wij willen opbrengen aan collectieve lasten. Intussen dwingt concurrentie op kwaliteit transparante kwaliteitsinformatie af voor patiënten die keuzes moeten maken. Het is de kunst zo’n mix te kiezen dat het systeem functioneert.”

Mens op zijn best

Om koffiedikkijken te vermijden, filosofeert Rinnooy Kan graag over het verschil tussen *Soll* (waar wil je naartoe?) en *Ist* (de werkelijkheid). Maar zijn ware passie ligt bij de wiskunde, waarin hij is gepromoveerd. “Wiskunde zet een stempel op je denkwijze: een prachtige kennismaking met een superieure intellectuele methode die verrassend bruikbaar is. Je laat de logica los op allerlei abstracte constructies. Die zijn vaak niet geïnspireerd door wat er rechtstreeks wordt waargenomen. Maar via een omweg blijken ze er toch relevant voor te zijn. De uitkomst is steeds een klein wonder. Meer dan abstracte *Spielerei*. Menselijke begaafdheid. De mens op zijn best.”

